

NÄKÖKULMA

HANNA RASK

Väitöskirjatutkija
Sosiaali- ja kulttuuriantropologia, Helsingin yliopisto

MONIKULTTUURISUUSPOLITIikka, ASUTTAJAKOLONIALISMI JA HISTORIAN HALLINTA

Kommentaarissaan Rask käsittelee Kanadan monikulttuurisuuspolitiikkaa suhteessa maan asuttajakolonialistiseen historiaan ja nykyisyyteen, jotka tuovat haasteita yhdenvertaisuuspolitiikalle ja alkuperäiskansojen oikeuksien kunnioittamiselle.

Avainsanat: alkuperäiskansat, asuttajakolonialismi, Kanada, monikulttuurisuuspolitiikka

Pekka Rissanen käsittelee 1980-luvulla ilmestyneessä artikkelissaan tuolloin vielä melko tuoretta Kanadan monikulttuurisuuspolitiikkaa. Kanada omaksui ensimmäisenä valtiona maailmassa multikulturalismin viralliseksi poliittiseksi linjaksi vuonna 1971 hyväksytyin monikulttuurisuuslain (*Multiculturalism Act*) myötä. Kuten Rissanen artikkelissaan toteaa, tässä silloisen pääministeri Pierre Elliot Trudeauun hallinnon ajamassa politiikassa painottui Kanadan eri väestöryhmien kulttuurien yhdenvertaisuus sekä kulttuurinen monimuotoisuus Kanadan kansallisen identiteetin perustana.

Monikulttuurisuudesta on sitten 1970- ja 1980-lukujen muodostunut vakiintunut osa Kanadan maakuva maailmalla. Siinä missä Yhdysvallot ja on kuvattu *kulttuurien sulatusuuniksi*, viitataan Kanadaan vastaavasti usein mosaikkina, jossa keskenään harmoniassa elävät etniset ryhmät tuovat jokainen osansa monikulttuurisen kansakunnan kokonaisuuteen. Monikulttuurisuus on myös saavuttanut keskeisen aseman kanadalaisien käsityksissä maastaan ja yhteiskunnastaan, kuten esimerkiksi *Environics Institutin* kyselytutkimus kanadalaisen kansallisen identiteetin kehittymisestä (2022) osoittaa.

Rissanen artikkelissa multikulturalismi kuvataan yrityksenä rakentaa perusta Kanadan kansalliselle yhtenäisyydelle olosuhteissa, joissa vähemmistöt olivat kasvavassa määrin alkaneet kyseenalaistaa yhteiskunnan vallitsevia valta-asetelmia. Rissanen analysoi multikulturalismin kehittymistä olosuhteissa, joissa etnisesti moninaisen yhteiskunnan

yhtenäisyyttä murensivat yhteisen historian ja identiteetin puuttuminen sekä sosioekonomisen eriarvoisuuden kytkeytyminen etnisiin ja alueellisiin jakolinjoihin. Rissanen tarkastelee tätä tilannetta sosiologi Jürgen Habermasia mukaillen legitimaation kriisinä, ja multikulturalismin valtion yrityksenä vastata tähän kriisiin ideologisin keinoin. Multikulturalismin omaksuminen Kanadan vähemmistöpolitiikan perustaksi nähtiin siis keino hallita vähemmistöjen sosiaalisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin liittyvää poliittista liikehdintää sekä vahvistaa yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen legitimitteettiä

Kulttuurien ja etnisten ryhmien tasa-arvon korostamista Kanadaa ja kanadalaisuutta määrittävänä arvona ja piirteenä on myös arvosteltu. Kritiikin mukaan tämä näkökulma jättää näkymättömiin eri väestöryhmien väliset valtasuhteet sekä sen historian, jonka tuloksena valtasuhteet ovat muodostuneet. Erityisesti viime aikoina voimistunut keskustelu kolonialismin historiasta ja jatkumoista on ravistellut monen kuvaa Kanadasta moninaisena, eri väestöryhmiä ja näiden kulttuureja kunnioittavana kansakuntana. Siksi Rissanen analyysi monikulttuurisuuspolitiikan syntyyn vaikuttaneista tekijöistä ja politiikan mahdollisuuksista on kiinnostavaa luettavaa myös nyt nelisenkymmentä vuotta myöhemmin.

Myös myöhempi kriittinen tutkimus Kanadan multikulturalismista on esittänyt sen keskeiseksi tehtäväksi yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen ja valtasuhteiden oikeuttamisen. Esimerkiksi sosiologit Himani Bannerji ja Sunera Thobani ovat

Sikäli kun valtion sovinnon politiikka tunnustaa nyky-yhteiskunnan eriarvoisuudet kolonialismin historiasta kumpuavana, sen vastaus niihin rajautuu helposti samaan liberaalin tasa-arvon ajatukseen, jolle myös multikulturalismi perustuu: tasa-arvoon pyritään yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen puitteissa kolonialismiin pohjautuvia rakenteita kyseenalaistamatta.

painottaneet, että Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan kehittymisen kontekstia määrittä Rissanen mainitsemien Quebecin separatistiliikkeiden lisäksi myös globaali antikoloniaalinen ja antirasistinen liike, voimistuva alkuperäiskansojen aktivismi, sekä kasvava maahanmuutto niin kutsutun globaalin etelän maista. Valtiolähtöinen monikulttuurisuuden ja moninaisuuden diskurssi häivyttää Thobanin ja Bannerjin mukaan sitä määrittävät etnisyyteen, yhteiskuntaluokkaan ja sukupuoleen liittyvät valta-asetelmat sekä kolonialismin historian, jonka perustalle nämä ovat rakentuneet. Tällä tavoin esimerkiksi rodullistettujen vähemmistöjen kokemat sosiaalisesta ja taloudellisesta eriarvoisuudesta ja rakenteellisesta rasismista kumpuavat haasteet pelkistetään kulttuuriin ja kulttuurieroihin liittyviksi kysymyksiksi.

Kuten myös Rissanen artikkelissaan painottaa, multikulturalismi on Kanadan politiikassa alusta alkaen kehystetty yhteiskunnan integraation edis-

tämisen välineeksi. Siinä missä Rissanen käsittelee integraatiota pääasiassa etnisesti moninaisen kansakunnan yhtenäisyyden kannalta, sisältyy integraation käsitteeseen tässä yhteydessä kuitenkin jo itsessään tietynlainen valta-asetelma. Se on lausumaton oletus standardista, johon yhteiskuntaan uutena tulevien tai muuta kuin sen hallitsevaa ryhmää edustavien ihmisten odotetaan sopeutuvan. Vaikka Kanadan monikulttuurisuuspolitiikka on alusta asti painottanut kulttuurien ja etnisten ryhmien yhdenvertaisuutta, herättää integraatio sen tavoitteena kysymyksen, kenen oletetaan integroituvan ja mihin – kenen lähtökohdista ”kanadalainen yhteiskunta” ja siihen sopeutuminen määritellään.

Bannerji on esittänyt, että Kanadan multikulturalismin taustalla vaikuttaa yhä kirjoittamaton oletus eurooppalaistaustaisesta ja erityisesti anglo-kanadalaisesta kulttuurista standardina, joka määrittää ne kanadalaisuuden edellytykset, joihin muiden väestöryhmien on sopeuduttava. Monikulttuurisina taas nähdään muut ihmisryhmät, ennen kaikkea rodullistetut vähemmistöt, joiden asema kansakunnan osana määritetään valkoisen anglo-kanadalaisuuden lähtökohdista.

Kulttuurien tasa-arvo jää tämän kritiikin mukaan valtiolähtöisessä multikulturalismissa lopulta näennäiseksi. Vähemmistöjen asema Kanadan kulttuurisessa mosaikissa sekä se, millainen kulttuurin harjoittaminen katsotaan hyväksyttäväksi ja tukemisen arvoiseksi, määritellään yhteiskunnassa hallitsevassa asemassa olevan valkoisen, eurooppalaisperäisen väestön lähtökohdista. Myös Kanadan valtio edustaa näitä lähtökohtia.

Rissanen nostaa artikkelissaan myös esille multikulturalismin määrittävän kulttuurin käsitteen ongelmallisuuden. Aikaisempi tutkimus on esittänyt multikulturalismin tukevan kulttuurin säilyttämistä museoituna tai ritualisoituna kulttuuriperintönä, eikä niinkään ihmisten sosiaalisessa toiminnassaan jatkuvasti uusintamana elämäntapana. Rissanen arvioi multikulturalismin tavoitteena olleen Kanadan yhteiskunnallisen integraation vahvistamisen jäävän puolitiehen, ellei siihen sisälly konkreettisia toimia sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi ja elävän kulttuurin uudelleen tuottamisen taloudellisten ja materiaalien edellytysten turvaamiseksi.

Rissanen analyysissa jää kuitenkin vähemmälle huomiolle se, miten tämä rajallinen kulttuurikäsitys ilmentää asuttajakolonialismin perustalle syntyneen yhteiskunnan valtasuhteita sekä tukee niiden ylläpitämistä. Esimerkkinä tästä voi nostaa Kanadan alkuperäiskansapolitiikan, jossa Rissanen kuvaaman kaltaista, alkuperäiskansojen kulttuurit lähtökohtaisesti menneisyyteen sijoittavaa retoriikkaa hyödynnettiin pitkään valtion alkupe-

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluopaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Opiskelua roomalaiskatolisessa alkuperäiskansojen lasten asuntolakoulussa, [Fort] Resolution, Northwest Territories.
<https://w.wiki/Atn7>

räiskansoihin kohdistaman assimilaatiopolitiikan perustelussa. Rissasen puolustukseksi on toki todettava, että nykyaikainen asuttajakolonialismin (settler colonialism) tutkimus ja käsitteistö alkoi muotoutua vasta 1990-luvun puolimaista lähtien.

Viimeisinä vuosikymmeninä Kanadan poliittisessa retoriikassa on voimistuvassa määrin painottunut alkuperäiskansojen kulttuurien arvon tunnustaminen ja niiden merkitys maan historialle ja identiteetille. Erityisesti kriittinen, alkuperäiskansojen lähtökohdista asuttajakolonialismia lähestyvä tutkimus on kuitenkin alleviivannut alkuperäiskansojen aseman tunnustamisen rajallisuutta tällaisessa valtiolähtöisessä politiikassa, jossa kolonialistinen ajattelutapa muiden kulttuureista ja poliittisista järjestelmistä auttamattomasti menneisyyteen kuuluvina vaikuttaa edelleen taustalla. Poliitikantutkija Glen Coulthard on esittänyt tämän niin kutsutun tunnustamisen politiikan (politics of recognition) ennemmin uusintavan, kuin kyseenalaistavan asuttajakolonialistista valta-asetelmaa,

jossa valtio määrittää, mihin alkuperäiskansojen aseman ulottuvuuksiin tämä tunnustaminen kohdistuu. Kuten esimerkiksi antropologi Audra Simpson on todennut, sen ulkopuolelle jäävät tyypillisesti alkuperäiskansojen poliittiset oikeudet ja suvereniteetti.

Siinä missä multikulturalismi esitettiin aikanaan radikaalina muutoksena aikaisempaan assimilaatiopolitiikkaan, sitä kriittisesti tarkastelleet tutkijat ovat sittemmin esittäneet sen toimivan alkuperäiskansoihin ja rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistetun assimilaation työkaluna ennemmin kuin assimilaation vastakohtana. Bannerjin mukaan multikulturalismin omaksumista Kanadan vähemmistöpolitiikan lähtökohdaksi motivoi keskeisesti jo 1970- ja 1980-luvuilla sen tarjoama mahdollisuus hallita alkuperäiskansojen ja ranskankielisten vaatimuksia itsemääräämisoikeudesta pelkistämällä nämä ”kulttuurisiksi” oikeuksiksi. Poliitikantutkija David MacDonald on viitannut tällaiseen valkoisen eurooppalaistaustaisten väestön lähtökohdista

monikulttuurisuutta lähestyvään politiikkaan käsitteellä koloniaalinen multikulturalismi. Kanadassa se rakentuu ajatukselle brittiläis- ja ranskalaistaustaisista uudisasukkaista Kanadan ”perustajakansoina” (founding nations). Näin ollen kolonialismi, alkuperäiskansojen asema ja alkuperäiskansojen kollektiiviset oikeudet nykyisen Kanadan alkuperäisinä asukkaina rajataan tämän monikulttuurisen kansakunnan perustamiskertomuksen ulkopuolelle.

Rissanen esittää valtiolähtöisen multikulturalismin vastaavan yhteisen historian puutteeseen, mutta sen voi toisaalta nähdä myös tapana hallita epämieluisaa historiaa. Esimerkiksi MacDonald ja Thobani ovat esittäneet valtiolähtöisen multikulturalismin tukevan pyrkimystä muovata Kanadan identiteetti uudelleen asuttajakolonialistisesta valtiosta monikulttuuriseksi, liberaaliksi demokratiaksi. Näin ollen asuttajakolonialistisen valtion monikulttuurisuuspolitiikka ei välttämättä vain häivyttä kolonialismin historian muovaamia valtasuhteita, vaan myös osallistuu niiden uusintamiseen.

Samasta näkökulmasta on kritisoitu myös niin kutsuttua sovinnon (reconciliation) politiikka, jota erityisesti nykyisen pääministeri Justin Trudeaua hallitukset ovat painottaneet lähestymistapana valtion ja alkuperäiskansojen suhteisiin. Kuten monikulttuurisuuspolitiikan alkuaikoina, Kanadan historiallisen perustan ja vallitsevan poliittisen järjestelmän voi viimeisen reilun vuosikymmenen aikana nähdä jälleen käyneen läpi tietynlaista legitimaatiokriisiä. Kasvava tietoisuus koloniaalisen väkivallan mittakaavasta Kanadan historiassa – esimerkiksi alkuperäiskansojen lasten asuntolakoulujen yhteydessä – on ravistellut idealisoitua käsitystä kansakunnan perustasta, johon olennaisena osana kuuluu monikulttuurisuuspolitiikkaa alleviivaava ajatus etnisten ryhmien välisestä tasa-arvosta ja näiden kulttuurien kunnioittamisesta.

Sovinnontekoon sisältyy historiallisten vääryyksien tunnustaminen ja lupaus niiden perinnön purkamisesta nyky-yhteiskunnassa sekä valtion, alkuperäiskansojen ja uudisasukaustaisten kanadalaisten välisten suhteiden uudistaminen. Valtiolähtöistä sovinnon diskurssia on kuitenkin kritisoitu kolonialismin rajaamisesta menneisyyden vääryyksiin ja niiden ylisukupolvisiin vaikutuksiin, kun taas sen jatkumot nyky-yhteiskunnan rakenteissa ja instituutioissa jäävät vähemmälle huomiolle. Sikäli kun valtion sovinnon politiikka tunnustaa nyky-yhteiskunnan eriarvoisuudet kolonialismin historiasta kumpuavana, sen vastaus niihin rajautuu helposti samaan liberaalin tasa-arvon ajatukseen, jolle myös multikulturalismi perustuu: tasa-arvoon pyritään yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen puitteissa kolonialismiin pohjautuvia rakenteita kyseenalaistamalla.

Sekä multikulturalismin että sovinnon politiikan voi siis nähdä uusintavan asuttajakolonialistisen valtion valtarakenteiden legitimoitua ja säilyttämistä. Näin on niin kauan, kun niihin ei sisälly sekä kolonialismin tunnistamista Kanadan nyky-yhteiskunnan perustana että konkreettisia toimia koloniaalisten rakenteiden purkamiseksi. Lupauksessaan asuntolakoulujen historiaa käsitelleen totuus- ja sovintokomission vuonna 2015 julkaistujen suositusten toimeenpanemisesta Kanadan valtio on sitoutunut näistä kumpaankin. Erityisesti valtion toimia konkreettisten rakenteellisten muutosten eteen on kuitenkin toistuvasti kritisoitu hitaaksi. Valtio on myös sitoutunut edistämään kansojen välisten (nation-to-nation) suhteiden rakentamista alkuperäiskansojen kanssa. Tähän sisältyy muun muassa alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden tunnustaminen. Lähtökohdat ovat siis olemassa ”yhteisen tulevaisuuden” rakentamiselle. Tämä edellyttää sitä, että jaetusta historiasta kumpuavat oikeudet ja vastuut nostetaan status quon säilyttämisen ja kansallisen yhtenäisyyden tavoittelun edelle.

Lähteet

- Bannerji, Himani (2000). *The Dark Side of the Nation: Essays on Multiculturalism, Nationalism and Gender*. Canadian Scholars Press Inc.
- Coulthard, Glen (2014). *Red Skin, White Masks: Rejecting the Colonial Politics of Recognition*. University of Minnesota Press.
- Environics Institute (2022). *The Evolution of Canadian Identity: A Focus Canada Report* (December 2022). Saatavilla: <https://www.environicsinstitute.org/projects/project-details/the-evolution-of-the-canadian-identity>
- Government of Canada (2021). *Principles respecting the Government of Canada's relationship with Indigenous peoples*. Saatavilla: <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/principles-principes.html>.
- Jewell, Eva & Ian Mosby (2023). *Calls to Action Accountability: A 2023 Status Update on Reconciliation*. Yellowhead Institute. Saatavilla: <https://yellowheadinstitute.org/trc/>.
- MacDonald, David B. (2014). *Aboriginal Peoples and Multicultural Reform in Canada: Prospects for a New Binational Society*. *Canadian Journal of Sociology*, 39:1, 65–86.
- MacDonald, David B. (2020). *Paved with Comfortable Intentions: Moving beyond Liberal Multiculturalism and Civil Rights Frames on the Road to Transformative Reconciliation*. Teoksessa Aimée Craft & Paulette Regan (eds.), *Pathways of Reconciliation: Indigenous and Settler Approaches to Implementing the TRC's Calls to Action*. University of Manitoba Press.
- Simpson, Audra (2014). *Mohawk Interruptus: Political Life Across the Borders of Settler States*. Duke University Press.
- Thobani, Sunera (2007). *Exalted Subjects: Studies in the Making of Race and Nation in Canada*. University of Toronto Press.
- Veracini, Lorenzo (2013). 'Settler Colonialism': Career of a Concept. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 41:2, 313–333.